

Proiect Phare „Acces la educație pentru grupuri dezavantajate”
Programul „A doua șansă”

DOINA-OLGA ȘTEFĂNESCU

CULTURĂ CIVICĂ

Modulul I

Cetățenia democratică

Ghidul profesorului

Aceste materiale – publicate în cadrul Proiectului Phare „Acces la educație pentru grupuri dezavantajate” 2003 – au fost realizate de o echipă de experți ai **Ministerului Educației și Cercetării**, pentru a fi folosite în primul an de aplicare experimentală a programului educațional revizuit „A doua șansă” – Învățământ secundar inferior.

Membrii echipei care a elaborat materialele sunt:

Lucia Copoeru, coordonatoarea componentei „A doua șansă”– învățământ secundar inferior

Dorina Kudor, autoare „Limba și literatura română”

Carmen Costina, autoare „Limba engleză”

Ariana-Stanca Văcărețu, autoare „Matematică”

Nicolae Pellegrini, autor „Matematică”

Luminița Chicinaș, autoare „Științe”

Ioana Mihacea, autoare „Științe”

Mihai Stamatescu, autor „Istorie”

dr. Horațiu Popa-Bota, autor „Geografie”

dr. Doina-Olga Ștefănescu, autoare „Cultură civică”

Paul Vermeulen, expert U.E., componenta „Elaborare curriculum și materiale educaționale”

Coordonator editorial: **Mihaela Marin**

Design copertă, layout: **Elemér Könczey**

DTP: **Gabi Iancu**

Ilustrații: **Ion Barbu**

Corectură: **Mirabela Mitrică**

Această publicație face parte din Programul Phare 2003 „Acces la educație pentru grupuri dezavantajate”, componenta „A doua șansă”.

Editorul materialului: **Ministerul Educației și Cercetării**

Data publicării: februarie 2006

Conținutul acestui material nu reprezintă în mod necesar poziția oficială a Uniunii Europene.

© **Ministerul Educației și Cercetării**

Cuprins

Sugestii metodice generale pentru modulul I de formare civică generală: *Cultură civică*

Sugestii metodice pentru inițierea modulului de Cultura civică

Sugestii metodice pentru Capitolul întâi:
Noțiuni introductive

Sugestii metodice pentru Capitolul al doilea:
Noi și *Constituția României*

Sugestii metodice pentru Capitolul al treilea:
Comportamente democratice

Sugestii metodice pentru lecțiile de fixare și pentru cele recapitulative

Elemente de evaluare

Sugestii metodice generale pentru modulul I de formare civică generală: Cultură civică

Cultura civică și **Educația antreprenorială** sunt, în proiectul „**A doua șansă**“, un prilej de a educa făcând. Programa de **Cultură civică** invită cursanții la o discuție despre instituțiile statului și comportamentele democratice.

Disciplina **Cultură civică** poate transforma cursanții în persoane informate, la nivelul mediu al cetățeniei, în persoane care înțeleg cum funcționează comunitatea în care trăiesc, bucuroase și surprinse că la școală este frumos, nu tocmai greu, pentru că este vorba despre ceea ce ei știu sau cred că știu cel mai bine: viața fiecăruia dintre ei. Acest fapt ar putea să îi încurajeze și să îi stimuleze să continue programul, reușita în modulul de **Cultură civică** având posibilitatea de a influența decisiv participarea la cursurile celorlalte.

Cursanții din proiectul „**A doua șansă**“ se află într-o situație paradoxală: pentru că nu au putut să facă școala puțin câte puțin (adică exact cât trebuie într-un an), o fac acum recuperând doi ani într-un an. Nu uitați însă că vârsta și experiența lor de viață sunt principalele puncte de sprijin pentru reușită. Lor ar trebui să li se adauge o **stare psihică pozitivă**, adică:

- încredere;
- puțină ambiție;
- finalitate clară;
- plăcerea de a vedea că pot reuși;
- bucuria de a lucra ceva bine într-un grup care nu îi agresează și nu îi înjosește;
- siguranța și securitatea personale.

Toate acestea sunt presupuse de conținuturile curriculumului de **Cultură civică**. Este deci posibil ca starea psihică favorabilă achiziției școlare (de cunoștințe și comportamentală) să fie dobândită de cursanți discutând despre teme propuse și exersând efectiv în clasă comportamente democratice.

Ghidul care urmează nu vă va aduce noutăți, ci se va referi la probleme metodice, care cu siguranță vă sunt familiare. El va cuprinde trimiteri la modul de lucru din timpul orelor și la unele particularități ale conținutului disciplinei **Cultură civică**. Rostul acestor rânduri nu este decât de a vă pune problemele, sub forma unor enunțuri generale (concordante cu principiile didactice promovate de proiectul „**A doua șansă**“) și a unor sugestii punctuale corelate fiecărei lecții din ghidul adresat cursanților.

Iată câteva probleme didactice generale, a căror prezență trebuie avută permanent în vedere în cadrul tuturor orelor și activităților pe care le derulați în cadrul proiectului.

1. Competențele specifice disciplinei

Programa disciplinei **Cultură civică** își propune construirea unei competențe generale formulate sintetic astfel: a acționa ca bun cetățean în baza valorilor democratice.

Realizarea ei se concretizează prin dezvoltarea unor competențe specifice, și anume:

- recunoașterea, în acord cu prevederile legale, a drepturilor, a îndatoririlor și a responsabilităților cetățenești;
- cunoașterea mecanismelor prin care drepturile cetățenilor sunt apărate într-un sistem democratic;
- utilizarea principalelor forme de acțiune și de comunicare democratică în cadrul societății.

Nu putem considera că după parcurgerea unei unități de învățare am dezvoltat deja o anumită competență. Fiecare lecție va contribui la formarea lor. Pentru aceasta este nevoie de mult exercițiu. Imaginați, în funcție de subiectul dat, cât mai multe situații concrete în care cursanții ar trebui să acționeze în calitate de cetățeni. Fiți atenți la temele zilei și încercați să nu leocoliți în clasă. Folosiți exemplele din Ghidul cursantului și actualizați, contextualizați. Dinamica unui curriculum este mai accentuată decât ritmul de tipărire și retipărire a unor materiale de lucru în clasă.

Fixați-vă, așadar, obiective pentru fiecare lecție. Cel puțin două, nu mai mult de trei. În general, fiecare lecție va folosi puține concepte. Ele vor fi definite în mai multe moduri. Uneori prin gen proxim și diferență specifică, alteori prin sinonime, ostensiv (adică printr-un exemplu bine ales), prin indicarea modului în care a luat naștere. Toate definițiile sunt bune. Nu considerați că doar definirea prin gen proxim și diferență specifică este definiție corectă. În ultimă instanță, dacă un termen este corect folosit în context, este foarte bine. Există și definiții contextuale.

Dacă au înțeles termenii, întrebați-vă de ce i-am introdus în lecție, cum i-ar putea folosi pentru a înțelege viața de zi cu zi.

Principalele operații pe care cursanții din proiect le-ar putea face (ca toți cursanții, de altfel) sunt:

- identificarea, dintr-o înșiruire dată;
- exemplificarea, întâi după model și apoi independent;
- compararea prin sublinierea asemănărilor și a deosebirilor, întâi după model și apoi independent;
- construcția personală a unui punct de vedere, întâi după model și apoi independent.

Pentru a formula obiectivele vă sugerăm câteva verbe:

- a înțelege;
- a exemplifica;
- a aplica;
- a analiza;
- a sintetiza;
- a evalua.

Pentru fiecare caz în parte, gândiți-vă dacă operațiile sunt realizate individual sau în grup, după model sau independent, scris sau oral, pe cazuri la prima vedere sau nu. Toate situațiile sunt importante, echilibrați-le și ponderați-le în funcție de temă, clasă, stare de spirit, evenimente din viața cursanților.

2. Metode de lucru interactive

Folosiți în cadrul tuturor orelor metode de lucru interactive. Atenție însă la o capcană pe care aceste metode ne-o întind. În fiecare caz, în fiecare lecție stabiliți înainte dacă vreți să transmiteți niște informații sau vreți să-i puneți pe cursanți să gândească. Dacă transmiteți informații (utile, cu siguranță) atunci la sfârșit veți evalua în principal memorarea lor și nu asta se urmărește.

Dacă stabiliți și ce vor face cursanții cu informația, atunci veți găsi și adevărata problemă a lecției. Aceasta înseamnă că noi putem face o lecție „activă” dar cu spor redus în dezvoltarea gândirii critice.

Reamintim câteva metode de lucru în clasă indicate pentru disciplina **Cultură civică**:

- învățare prin cooperare;
- brainstorming;
- joc de rol;
- simularea unui proces;
- dezbateri simplă (cu decizia luată de „public”);
- invitarea unei persoane resursă;
- vizită pe „teren”;
- studiu de caz;
- expunere structurată de întrebări;
- analiză de text (din publicații nespecializate, respectiv ziare și reviste).

Indiferent de modul în care se construiește proiectul didactic al fiecărei lecții, el trebuie să reflecte câteva tipuri de activități:

- pregătirea pentru oră (încălzirea);
- reactivarea cunoștințelor;

- înțelegerea cunoștințelor/activităților noi;
- exersarea aplicării acestora;
- evaluarea și autoevaluarea;
- posibila extindere.

Proiectul didactic al fiecărei lecții trebuie să implice alternativa, pluralismul, să deschidă discuția. Dacă cursanții nu înțeleg anumite lucruri sau manifestă un interes de cunoaștere anume, sau au avut o experiență specială în acea săptămână, ora trebuie direcționată ținându-se seama de ele.

3. Învățarea în clasă a cursanților

Atenție la învățarea din clasă. Ea este esențială. Proiectarea lecției trebuie să aibă constant în vedere răspunsul la întrebarea „Ce fac cursanții în timpul ... (în care eu scriu la tablă sau vorbesc, în timpul în care ceilalți vorbesc)? În permanență cursanții trebuie să aibă o sarcină clară, care să nu fie doar să asculte. Ei ar trebui să asculte/scrie/citească ceva și să:

- aleagă (un nume, o idee, un răspuns etc.);
- să rețină;
- să completeze;
- să spună ce este greșit/nepotrivit/interzis în situația dată etc.

Exersați suficient fiecare competență și asigurați-vă că fiecare cursant a fost pus în situația de a rezolva exercițiile date. Înainte de a-i grupa, lăsați-i să lucreze, să se gândească individual. În felul acesta veți fi siguri că pasul următor (colaborarea) este posibil.

4. Ce presupune individualizarea învățării

Încă din primele lecții de **Cultură civică**, cursanții învață că ei sunt unici, că trebuie respectați așa cum sunt, că demnitatea lor nu poate fi încălcată. Acest lucru se va întări în mintea lor în condițiile în care vom practica în mod constant o strategie a individualizării.

Individualizarea învățării presupune acceptarea și respectarea diferențelor, asigurarea sprijinului necesar fiecărui cursant astfel încât să poată depăși problemele cu care se confruntă. Se așteaptă din partea cadrului didactic să rezolve probleme variate care țin de diversitate culturală, de condiții economice precare, de diversitate etnică, de particularități personale etc. În ciuda unei posibile diversități foarte largi a cursanților, noi ar trebui să-i asistăm în mod individualizat, adecvat și eficient. Aceasta presupune că, respectând specificul fiecăruia, cursanții vor învăța să se respecte unul pe celălalt și să creeze astfel o comunitate educațională care să valorizeze diversitatea și să o transforme în avantaj educațional. În mod concret acest lucru ar presupune:

- cunoașterea cursanților și a problemelor lor;
- posibilitatea cursanților de a alege (teme, exemple, echipa de lucru, materiale etc.);

- sarcini diferențiate pentru dezvoltarea aceleiași competențe (în funcție de vârstă, experiență, motivație);

- lucru pe grupe cu sarcini diferite.

Ideea de bază a acestui manual este simplă: cursanții își vor scrie propriile materiale. Acest lucru va permite asigurarea câtorva aspecte:

- individualizarea materialului de învățare (pentru ca situațiile și exemplele de instituții și comportamente să fie exact cele care se potrivesc fiecărui grup de cursanți din localitatea lor);
- stimularea participării cursanților la completarea informației prin investigare locală;
- motivarea lor prin construirea unui produs pe care și alte persoane l-ar putea folosi.

Pentru a-i ajuta în munca lor, va trebui să îi îndrumați la fiecare pas în finalizarea materialelor cerute de fiecare lecție. Toate acestea vor deveni elementele portofoliului lor și vor reprezenta pași în cunoașterea domeniului civic. Optați, așadar, pentru lucrul pe fișe, foi și cartoane și nu pe caiet, care le îngustează experiența. Selectați produsele finale separându-le de cele de parcurs și rețineți-le pe cele dintîi.

Nu uitați să îi încurajați. Este o „jocă” serioasă. Toate problemele lor – de cunoaștere și de viață – ar putea fi transferate personajelor lor. Fiecare va putea găsi câte un răspuns pentru sine atunci când este pus să îl ajute pe un altul. Lecțiile vor avea elemente comune: informații care pot fi folosite, exerciții și activități, situații problematice. Încercați ca la sfârșitul fiecărei lecții răspunsul la o posibilă întrebare de genul „Ați învățat ceva nou azi?” să fie pozitiv.

5. Respectarea confidențialității

Fiecare cursant are o poveste personală, o experiență de viață care l-a făcut să nu termine școala la vreme. Poate că nu este tocmai plăcută. Dacă o știți, nu o divulgați. O puteți introduce însă în exerciții de tipul „să presupunem că...” Aceste exerciții vor crea posibilitatea celor în cauză să intervină sub vălul invizibilității lor ca exemplu în cazul dat.

Este una dintre tipurile de activități folosite în drama-terapie. Se conturează o situație, și „spectatorii” sunt invitați să intre în joc și să preia rolul personajelor, să decidă ce ar face în locul lor. În acest fel, ei își proiectează propria experiență, folosesc modul propriu de acțiune în situație, aproape de ceea ce au trăit și nu le-a plăcut, putând retrăi altfel propria poveste. Este o experiență benefică pentru cursanți. Trebuie să aveți însă grijă să nu jigniți, să nu lăsați să se repete, prin acțiuni ale colegilor, istoriile neplăcute.

6. Atenție la cazurile care contrazic sau încalcă regula generală

Atenție la situațiile care nu se pliază cazurilor generale pe care le folosiți. Vorbiți și valorizați astfel încât nimeni să nu fie în afara cazurilor alese sau să se simtă nefiresc. De exemplu:

- dacă vorbiți despre certificat de naștere, ar putea ca unii cursanți să fie fără asemenea acte; nu valorizați negativ, este posibil să discutați cum se poate repara această lipsă;
- dacă vorbiți despre familie și despre relațiile dintre membrii ei, gândiți-vă că unii ar putea fi din familii care i-au respins;
- dacă explicați trăsăturile morale ale persoanei, insistați asupra posibilității schimbării, corectării, integrării, în cazurile în care cursanții au fost în situația de a avea experiențe negative;
- dacă vorbiți despre autorități, faceți distincția între o instituție democratică, aflată în slujba cetățeanului, și comportamente individuale corupte ale funcționarilor instituției respective.

7. Conștientizarea stereotipurilor și a prejudecăților

Lecțiile de **Cultură civică** sunt un teren propice al manifestării stereotipurilor și prejudecăților, și ale cursanților, dar și ale noastre. Stereotipurile sunt necesare activității noastre. Ele simplifică puțin condiția noastră de persoane veșnic conștiente. Când acționăm pe baza stereotipurilor, câștigăm energie pentru acțiuni care ne solicită mai mult. Unele stereotipuri sunt negative.

În general, prin prejudecată se înțelege o idee sau o părere greșită pe care cineva și-o face asupra unui lucru pe care nu-l cunoaște deloc sau îl cunoaște superficial. Credința că unele animale sunt periculoase din cauza felului în care am fost învățați să ne raportăm la ele este o prejudecată. Unele dintre prejudecăți se referă la semenii noștri. Ele apar atunci când nu judecăm o persoană după însușirile și faptele sale, ci în funcție de părerile noastre despre grupul din care ea face parte. De exemplu: dacă cineva este bătrân, este mai înțelept, dacă este băiat, este mai neastâmpărat, dacă este străin, este mai rău ș.a.

A avea prejudecăți înseamnă:

- să ai o părere preconcepută, lipsită de temei despre cineva;
- să nu judeci persoana după faptele ei;
- să accepți sau să respingi acea persoană în funcție de părerii;
- să tratezi acea persoană prietenos sau dușmănos în funcție de prejudecată.

Formele cele mai des întâlnite ale prejudecăților sunt:

- rasismul;
- naționalismul;
- xenofobia (ura față de străini);
- antisemitismul;
- sexismul;
- gerontofobia (ostilitatea față de bătrâni).

În formarea prejudecăților, un rol important îl are tratarea diferențelor dintre oameni ca semne, criterii de separare a lor. Astfel, se poate considera (greșit) că a fi diferit de un grup înseamnă a fi contra grupului respectiv. Tratăm diferențele, arată unii autori, ca și când „noi“ am avea însușiri pozitive, iar „ei“ au însușiri negative¹.

Puneți, așadar, problema prejudecăților și stabiliți împreună cu cursanții ce trebuie să faceți pentru a nu judeca lucrurile eronat. Stimulați cursanții să verifice orice luare de poziție, să vadă dacă este sau nu rezultatul unor prejudecăți. Acest exercițiu le va fi folositor atât în situațiile școlare, cât mai ales în viața reală.

8. Putem ține orele de Cultură civică fără să facem politică în clasă?

Răspunsul este categoric da. În lecțiile de **Cultură civică** discutăm despre domeniul politic. A face politică în clasă presupune exprimarea și impunerea punctelor de vedere personale, ale cadrului didactic sau ale cursanților, cu rol de adevăr, punct de referință, corectitudine politică. Fiecare cetățean are dreptul la o opinie. A o transmite celorlalți ca adevăr (eventual unic) și a o impune cu forța autorității pe care profesorii o au reprezintă însă o greșală nu numai didactică. Discutarea prevederilor constituționale, a relațiilor politice dintre individ și instituții trebuie să se facă prin referire la *Constituția României*, la lege și la principii democratice. Punctele personale de vedere trebuie prezentate ca atare, fără îngrădirea opțiunii individuale și fără ca cursanților să le fie teamă că, dacă nu sunt de acord cu profesorul, vor fi sancționați.

9. Valori civice și contextualizare

Deschidere, pluralism, alternativă, respectarea demnității umane sunt câteva valori care însoțesc cursul de **Cultură civică** pe toată întinderea lui. De la aceste valori nu ne abatem și nu le încalcăm în nici o condiție. Exersarea lor asigură învățarea comportamentelor civice democratice și cetățenia participativă.

Contextualizarea este necesară pentru înțelegerea valorilor și a modului în care acestea sunt prezente în comportamentele noastre. Aplicarea regulilor este totdeauna contextualizată. Atitudinile bazate pe valori, de asemenea. Din perspectivă didactică, transmiterea valorilor și a regulilor democrației fără a le judeca în contexte variate duce la îndoctrinare și la absența competenței de a judeca singur și de a aplica individual cele aflate. Cu alte cuvinte, competența vizată direct de disciplina **Cultură civică** nu se poate realiza fără exercițiul constant al judecării în context.

10. Experiență de limbaj

Discuțiile din cadrul disciplinei **Cultură civică** ar trebui să ofere și o experiență de limbaj deosebită. Una dintre presupuzițiile de lucru în disciplină este că ușurința înțelegerii prin discutarea problemelor sociale duce mai ușor la formarea deprinderilor civice. Înțelegerea este posibilă prin folosirea unui limbaj suficient de nuanțat. De aceea, exercițiile din timpul orelor ar trebui să fie totdeauna și de genul „formulați o propoziție cu ...“ sau „care este sensul cuvântului ... în următoarele enunțuri?“. Asemenea exerciții vor avea rolul de repere pentru cursanți în înțelegerea independentă a unor fapte reale și vor duce la exprimarea corectă a propriilor gânduri. Tipul de exerciții care conduc la exersarea limbajului nu apar frecvent în Ghidul cursantului din cauza lipsei de spațiu. Dumneavoastră puteți suplina această lipsă folosind un moment din fiecare lecție pentru dezvoltarea limbajului civic (și nu numai).

¹ *Cultura civică. Democrație, drepturile omului, toleranță*, M. Miroiu coordonatoare, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1995, p 122

Sugestii metodice pentru inițierea modulului de Cultură civică

Începerea modulului de *Cultură civică* coincide cu începerea școlii. Prezentați programul, materialele, modul de lucru, finalitățile. Faceți dumneavoastră o listă de întrebări și cereți-le să o completeze cu altele. A întreba nu este ceva negativ. Dimpotrivă. Valorizați punerea de întrebări. Ea este o metodă de lucru în clasă foarte productivă.

Ajutați-i să se cunoască între ei. A ști numele cuiva nu înseamnă a-l și cunoaște. Lăsați-i să povestească despre ei. Atât cât vor, atât cât pot. Nu-i forțați. Poveștile lor nu vor fi fiind, poate, cele mai fericite. Poate că nici nu se exprimă bine, corect sau frumos. Nu lăsați să se facă nici un fel comentarii. Insistați asupra firescului situației în care sunteți. Pe lângă modalitățile de deschidere a cursurilor pe care dumneavoastră le practicați vă sugerăm câteva acțiuni de prezentare:

- Fiecare cursant se prezintă singur, arătând ce anume crede el că îi este caracteristic dincolo de nume (familie, preferințe, de ce a venit în program, ce planuri are etc.). Colegii vor spune la sfârșit ce au reținut. S-ar putea prezenta ca simpli cetățeni.
- Participanții formează perechi. Fiecare cursant va da celuilalt coleg câteva detalii despre sine (profesionale, familiale, sociale etc.). Prezentarea se va face încrucișat – fiecare membru al unei perechi va spune tuturor ceea ce a reținut despre colega sau colegul său.
- Atunci când participanții se cunosc relativ, se vor forma grupe de 3-4 cursanți. Ei vor discuta câteva minute despre elementele pe care le au în comun și care au făcut ca ei să se aple în acel moment la curs. Unul dintre membrii grupului va aminti numele fiecaruia dintre ei și va prezenta concluziile la care au ajuns ca echipă. Elementele comune se pot reține la tablă, ele indicând specificul grupului. Cursanții vor fi rugați să spună dacă sunt de acord cu caracteristica desprinsă de dumneavoastră. Dacă nu sunt, să o formuleze ei. Puteți greși intenționat, pentru a vedea dacă reacționează. Dacă nu reacționează, corecțiți dumneavoastră prezentarea.

- La final, puteți solicita participanților să se ridice în picioare atunci când îndeplinesc un anumit criteriu pe care dumneavoastră îl roștiți. De exemplu:
 - să se ridice toți cei care lucrează în construcții;
 - să se ridice toți cei care au împlinit 18 ani și au votat cel puțin o dată;
 - să se ridice toți cei care au un copil.

Puteți adapta criteriile la ceea ce știți despre cursanți că au făcut până în acel moment. Nu alegeți fapte neplăcute (cine a avut probleme cu poliția, cine nu are locuință, cine a rămas repetent când s-a înscris prima dată la școală etc.). Să nu uităm că noi încercăm să îi motivăm pentru continuarea și finalizarea învățământului obligatoriu.

Important este să folosiți acest moment pentru a evalua situația de la care porniți. Încercați să aflați:

- cum citesc (folosind, ca și cum ar fi întâmplător, materiale scrise);
- cum se exprimă oral atunci când vorbesc despre sine;
- dacă vorbesc corect (dacă fac acorduri și țin seama de corelarea timpurilor);
- dacă se pot concentra pentru îndeplinirea unei sarcini mai mult de 3-5 minute;
- dacă sunt sau nu timizi/timide, cu tendința de a se impune sau a se subordona;
- cum relaționează atunci când au sarcini comune.

Faceți această evaluare pentru dumneavoastră, dincolo de evaluările inițiale specifice disciplinei. Rețineți în scris aceste informații din prima săptămână. Ele vă vor folosi nu numai în evaluările finale, ci și în evaluarea generală a proiectului. Faceți, acolo unde este posibil, cât mai multe fotografii. Dați și cursanților un exemplar. Construiți-le amintirile, astfel încât, atunci când vor încheia școala, să se bucure că li s-au întâmplat lucruri plăcute, pozitive în orele de **Cultură civică**. Acest lucru va avea influență în construirea cetățeniei democratice și deci în atingerea competenței generale pe care urmărim să o realizăm.

În primele lecții, cursanții trebuie să-și construiască grupul de personaje. Ei trebuie să primească ajutorul dumneavoastră. Grupul imaginat va fi mai mare sau mai mic, așa cum vor decide ei. Caracteristicile grupului vor fi stabilite împreună. Ei vor fi atenți la:

- **tipul de grup** (sunt rude, prieteni, doar colegi de școală, colegi de muncă); ajutați-i să stabilească un grup care să semene cu ei, pentru ca situațiile ce urmează să beneficieze de experiența lor socială;
- **sexul** membrilor grupului (ajutați-i să construiască un grup echilibrat fete-băieți);
- **povestea fiecăruia** (asigurați-vă că în grup există experiențe și pozitive, și negative; sugerați-le că ar putea fi și o persoană cu handicap).

Stabilind grupul, creați cursanților ocazia de a discuta despre următoarele probleme, actualizând cunoștințele lor de până acum:

- ce este o persoană;
- diferențele dintre persoane;
- criteriile pentru a compara persoanele;
- prejudecăți legate de diferențele dintre persoane;
- ideea respectării demnității umane, a respectării fiecăruia indiferent de particularități, probleme, avere, performanțe.

Încurajați-i să decidă că localitatea în care grupul trăiește este chiar localitatea lor. Puteți actualiza astfel câteva elemente de istorie și geografie locale necesare oricărui cetățean.

Un moment important pe care tema îl prilejuiește este acela al formulării regulilor. Ajutați-i să formuleze regulile grupului lor. Acestea ar putea fi și reguli ale clasei. Regulile se formulează la începutul și înaintea derulării faptelor pe care le normează. Dacă pe parcurs se introduc noi reguli înseamnă că ele sunt pârținitoare. Atunci când apare o situație și ne dăm seama că nu avem reguli, introducerea unor reglementări „dă dreptate“ inevitabil cuiva. Prin aceasta, legea devine pârținitoare. Nu se introduc deci reguli ad-hoc.

Exercițiile acestor prime ore duc la producerea unor materiale care vă vor fi utile în evaluare. Este bine să indicați păstrarea în portofoliu a următoarelor:

- fișele personajelor (cu descrierea lor);
- regulile grupului stabilite în clasă,
- fișa completată a factorilor care au influențat formarea lor civică.

Cetățenia se poate obține în mai multe moduri:

- calitatea de cetățean este dată de locul nașterii;
- calitatea de cetățean este dată de cetățenia părinților;
- calitatea de cetățean este dobândită la cerere, cu îndeplinirea condițiilor stabilite de fiecare stat.

Există situații în care o persoană are dublă cetățenie. De exemplu, o persoană născută peste graniță din părinți români are cetățenia română, dar o poate avea și pe a țării în care s-a născut. Aceasta se întâmplă numai dacă legislația țării respective are prevederi speciale în acest sens.

Cetățenia română nu poate fi retrasă unei persoane care a dobândit-o prin naștere, conform Art. 5 al *Constituției României*.

Despre *Constituția României*

1

Cel de al doilea capitol oferă posibilitatea cursanților de a gândi **constituționalitatea** ca principiu. Deși este un cuvânt lung, principiul constituționalității nu este greu de înțeles.

Este nevoie de un reper în activitatea legislativă și, în general, în organizarea și funcționarea societății. Acest reper este *Constituția*. Respectarea ei duce la caracterul constituțional. Fiecare lege pe care parlamentul o votează este ulterior verificată de Curtea Constituțională, pentru a vedea dacă, prin conținut sau prin consecințe, ea intră în contradicție cu prevederile *Constituției*.

Principala activitate propusă pentru această lecție este aceea de scriere a unei constituții. Exercițiul sugerat cursanților este de a imagina că grupul lor trebuie să facă acest lucru. Condițiile scrierii unei constituții sunt:

- Un început absolut, pe care vi-l oferă „insula pustie“. Dacă ne plasăm într-un context normal din punct de vedere legislativ, existența legilor în vigoare ne împiedică să scriem o nouă constituție. Încălcarea unor prevederi de care nu știm (conținute de celelalte legi) nu este scuzată de ignoranța noastră și transformă exercițiul într-o activitate cu efecte educaționale contrare celor urmărite de proiect.
- *Constituția* ar trebui să conțină prevederi democratice. Aceasta înseamnă că drepturile fundamentale ale fiecărei persoane trebuie respectate. Pentru ca un drept să fie respectat, o instituție trebuie să aibă ca obiect asigurarea respectării lui. Cursanții fac astfel exercițiul de a formula drepturile, dar și pe acela de a gândi instituțiile necesare ale statului.
- O constituție democratică face imposibil abuzul, cumulum de putere, dictatura. O problemă importantă este cum se limitează puterea instituțiilor statului.

Nu cereți cursanților dumneavoastră să fie niște legiuitori adevărați. Nu-i lăsați însă nici să alunece în demagogie și reverie diurnă. Important este să coreleze cetățeanul și drepturile lui cu instituțiile existente în societate. De aceea întrebați ce drepturi se acordă și cine asigură realizarea lor. Aceste întrebări vor ghida redactarea. Exercițiul următor din Ghidul cursantului sugerează câteva criterii de evaluare a constituțiilor redactate, dând de fapt sugestii referitoare la conținutul presupus.

Prima *Constituție a României* a fost adoptată în 1866, la venirea în țară a lui Carol I de Hohenzollern. Această constituție a fost în vigoare până în 1923, când a fost adoptată o nouă constituție (după război, România își întregise teritoriul, formând România Mare, fapt care trebuia să fie reflectat de constituție).

După acest moment, constituțiile adoptate au legiferat statul comunist și practicile lui.

Prima constituție de după 1989 este cea din 1991, adoptată de o Adunare Constituantă, cu 414 voturi pentru și 95 de voturi contra. La 8 decembrie 1991 a fost organizat referendumul pentru aprobarea *Constituției*.

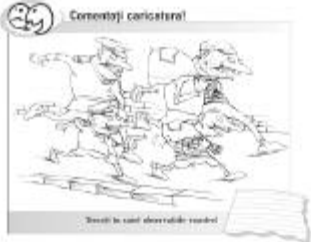
În procesul dezvoltării României ca stat de drept, în 2003 *Constituția* a fost modificată. După ce a fost votată de cele două camere (Legea nr. 669 de revizuire a Constituției, publicată în Monitorul Oficial din 22 septembrie 2003), ea trebuia să primească și aprobarea poporului, fapt realizat în urma unui referendum. Votul, din 19 octombrie 2003, a fost pozitiv.

NOI ȘI **CONSTITUȚIA ROMÂNIEI**

Ce este libertatea? 2

Comentarij caricaturale

„Să vezi în cât libertate trăiesc!”

Să presupunem că în grupul de prieteni pe care l-ai creat ai fi în discuție despre libertate. Câtă libertate ai vrea să ai și să fii înțeles că faci tot ce îți dorești prin viață.

Formezi două grupe. Fiecare grup va hotărî cum se poate realiza prima grupă, adică ceea ce înseamnă libertatea înțelesă ca fiind tot ce vrei. Câtă libertate vrei să ai înțeles că faci tot ce îți dorești prin viață.

Formezi două grupe. Fiecare grup va hotărî cum se poate realiza prima grupă, adică ceea ce înseamnă libertatea înțelesă ca fiind tot ce vrei. Câtă libertate vrei să ai înțeles că faci tot ce îți dorești prin viață.

Discuții impregnate și vorbiri din partea persoanelor vizuale din ilustrație cu înțelesul și libertate. Comparați tabelul de mai jos rezultat, din prezentările celorlalte grupe, care să aibă prioritate mai importantă.

Libertatea înseamnă că...	Libertatea nu înseamnă în nici un caz că...
1.	1.
2.	2.
3.	3.

Info

Libertatea poate să însemne mai multe lucruri. De exemplu, libertatea de gândire este diferită de libertatea de acțiune. Dacă libertatea de gândire este categorică, cea de acțiune trebuie să fie limitată de către societate pentru a împiedica abuzurile.

12 **CULTURA CIVILĂ - ORIEL CORBANTILĂ**

Lecția despre libertate prilejuiește punerea la lucru a grupului personajelor imaginare creat în primele ore. A susține că libertatea presupune să faci ceea ce vrei este foarte greu, pentru că inevitabil se ajunge la situația în care cel puțin două persoane vor dori să facă lucruri opuse. Oricare din ele își realizează intențiile înseamnă încălcarea libertății celuilalt. În felul acesta, atunci când toată lumea face ce vrea, nu toată lumea face ce vrea. Deci libertatea este înțeleasă incorect în acest mod.

Libertatea are mai multe înțelesuri. Este utilă discutarea acestora pentru o mai bună înțelegere a necesității de a preciza, atunci când discutăm, la ce tip de libertate ne referim de fiecare dată. Exercițiile de folosire cât mai diversificată a termenului libertate duc la îmbogățirea vocabularului și la creșterea capacității de nuanțare a exprimării.

Este drept că, în manifestarea libertății sale, fiecare persoană trebuie să țină seama și de ceilalți. Situațiile date spre a fi discutate par a fi, unele dintre ele, departe de condițiile în care libertatea cuiva ar putea fi încălcată. Și totuși, dacă ne gândim, putem găsi pentru fiecare situație un context în care se produce încălcarea.

De exemplu:

- Mioara deranjează dacă vorbește tare când scrie, sau are nevoie de muzică, sau împarte camera cu sora ei, care nu doarme când e lumină.
- Aici pare evident că Marius deranjează. Nu și dacă nu este nimeni în clădire; dacă simulează pe computer; dacă are o cameră perfect izolată fonic sau dacă stă într-o clădire în care toți locatarii fac același lucru.
- Școala poate hotărî să excepteze de la plata uniforme anumite categorii; să negocieze un preț foarte mic.
- Aparent îl interesează pe fratele mai mic (mai mic nu se precizează ce înseamnă; poate avea și 40 de ani un frate mai mic). În realitate, ne interesează pentru că afectează sănătatea, iar dacă fumează în prezența altor persoane, le-o afectează și pe a lor.
- Este justificată folosirea în cazul în care: nu este apă și planta riscă să se usuce; apa are o compoziție recomandată plantei. În oricare din cele două cazuri se presupune că nu este pus nimeni să aleagă între a uda o plantă și a lăsa o persoană să o bea.
- Aparent, Mihai își face rău singur. În realitate, el face rău și celorlalți. Nu este recomandată forțarea contextului chiar pentru orice situație. Acesta este unul dintre cazuri.

Dacă o persoană se consideră liberă, aparent ea poate decide asupra ei înseși. Viața trebuie însă prețuită. Dacă persoana respectivă decide să-și ia viața și ea poate fi împiedicată, ea trebuie împiedicată. Aceste situații însă nu se pot opri aici. Trebuie abordată și rezolvată cauza reală (fie de sănătate, fie socială). Dar eutanasia? Aceasta este o problemă încă deschisă.

O puteți discuta, dar nu puteți da verdict etice.

Completarea tabelului din finalul lecției ar putea prilejui discuții interesante. El ar putea fi introdus în portofoliu, pentru că exprimă un punct de vedere personal.

Ce este dreptatea

3

Discuția despre dreptate trebuie realizată în condițiile contextualizării permanente. Nu am considerat oportună nuanțarea discuției prin luarea în considerație a formelor distributivă, procedurală și corectivă ale dreptății, dar în folosirea exemplurilor ar fi bine să le aveți pe toate prezente.

Situația pe care cursanții trebuie să o construiască pentru personajele lor presupune folosirea termenului de dreptate și conturarea condițiilor în care ea se realizează:

- existența și cunoașterea prealabilă a regulilor;
- aplicarea lor corectă;
- absența subiectivității și a regulilor ad-hoc în evaluare; rolul „arbitrului“ dreptății;
- separarea acțiunii obiective de reacția individuală.

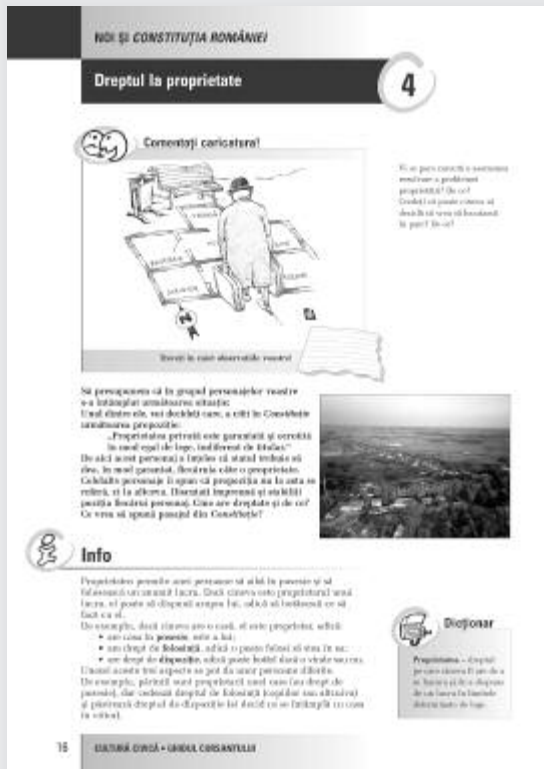
Nu uitați să solicitați reținerea situației construite de cursanți pentru portofoliul final. Cel mai important exercițiu propus cursanților este centrat pe stabilirea unor reguli pentru grupuri diferite. El prilejuiește discutarea unor norme comportamentale în anumite situații comune. În rezolvarea lui se pot reaminti unele lucruri: regulile se respectă tot timpul (și noaptea, și când ești singur); respectul persoanei este obligatoriu. Oferim câteva exemple de reguli.

Grupul	Regulile pe care trebuie să le respecte
a. Tineri care se duc la discotecă	Nu se îmbată. Își respectă partenerii de dans, cunoscuți sau nu. Nu strică mobilierul, nu sparg ceva intenționat.
b. Cursanți aflați în clasă	Se respectă unii pe alții (prin felul de a se îmbrăca, de a se adresa unii altora etc) Se pregătesc, nu pierd vremea în clasă.
c. Călători în tren	Se cumpără bilet. Respectarea partenerilor de călătorie (nu se face gălăgie, nu se vorbește tare; nu se taie, murdărește mobilierul etc.).
d. Pietoni care se întorc acasă la miezul nopții	Respectarea liniștii publice Respectarea regulilor de circulație (multe accidente s-au produs noaptea)

Nerespectarea regulilor împiedică desfășurarea firească a oricărei activități. Orice încălcare voită a regulilor duce la avantajarea unor persoane și implicit la dezavantajarea altora.

Dreptatea nu presupune totdeauna egalitate. Există inegalități drepte atunci când ele sunt rezultatul egalității șanselor. Situațiile date spre a fi discutate sunt drepte când nu se practică tratamentul diferențiat în situații de egalitate și sunt nedrepte când se practică nejustificat diferențierea. De exemplu, înscrierea unei persoane în programul „A doua șansă“ este dreaptă când sunt înscrise toate persoanele care îndeplinesc condițiile și devine nedreaptă când se respinge o persoană care îndeplinește condițiile sau când este admisă una care nu le îndeplinește.

Problema recunoașterii proprietății individuale și a garantării ei este foarte importantă într-o societate democratică. România a parcurs mai multe etape până în acest moment în rezolvarea problemei proprietății. Modificările recente aduse *Constituției* garantează dreptul la proprietate privată.

Situația pe care cursanții trebuie să o creeze pentru personajele lor se referă la înțelegerea sensului garantării proprietății private, un drept fundamental. Trecerea silită în proprietatea publică sau naționalizarea unor bunuri aflate în proprietate personală, pe criterii etnice, religioase, politice sau de altă natură discriminatorie, sunt interzise prin *Constituție*.

De obicei se consideră că cine are o proprietate face ce vrea cu ea, că este a lui. Lecția urmărește să se înțeleagă două aspecte:

- Distincția dintre posesie, folosință și dispoziție. Poate nu folosind aceste cuvinte, dacă le este prea greu cursanților, dar este util să se înțeleagă că aceste trei aspecte pot funcționa și diferit. Respectiv, nu este obligatoriu ca persoana care are în posesie un bun să-l și folosească sau să dispună de el. De exemplu, dacă un copil are în posesie

un bun (să presupunem că a câștigat sau a moștenit un autoturism), atunci el nici nu-l va folosi și nici nu va dispune asupra lui până la o anumită vârstă.

- Cea de a doua problemă este de natură etică. Cel care deține un bun în proprietate, are și obligații în legătură cu el. Atitudinile față de obiect pot fi pozitive sau negative. Exercițierea dreptului de folosință sau de a dispune nu ne permite să aducem prejudicii proprietății altei persoane. Felul în care ne purtăm pe proprietatea noastră nu trebuie să deranjeze nici o altă persoană. Aspectele ecologice, imediate sau târzii, sunt de asemenea importante. Căutați exemple în publicațiile momentului. Atitudinile pozitive și negative concretizează, în funcție de obiectul aflat în proprietate, cum anume trebuie să ne purtăm. Lăsați-i să aleagă și ei un obiect aflat în posesie, în legătură cu care să exemplifice atitudinile pozitive sau negative.

O situație specială o constituie proprietatea asupra corpului. Deși el este „al nostru“, nu este indicat să facem chiar orice cu el. Dacă din perspectivă personală este greu de justificat de exemplu, interdicția de a ne distruge corpul, din perspectiva celorlalți nu există dubii. Viața este o valoare și nu putem asista la încercări de automutilare sau sinucidere fără să intervenim.

O problemă importantă, chiar dacă mai dificil de rezolvat, este cea a prostituției. Dialogul, dacă se ivește, trebuie să fie nuanțat, aducând în discuție respectarea legilor, faptul că prostituția implică totdeauna și un „altul“ și nu mai suntem în situația de a decide doar asupra corpului nostru, care ne aparține.

Ce este patriotismul?

5

Discuția despre patriotism va trebui să fie organizată astfel încât să nu se ajungă la limbaj de lemn. Fiecare grup de cursanți va avea specificul lui, și de aceea va fi importantă crearea situației inițiale în care ei vor stabili ce puncte de vedere au personajele lor. În general, patriotismul este mai mult declarat și mai puțin dovedit, atât la nivel individual, cât și instituțional.

Exemplificarea este o operație mult solicitată pentru această temă. Lăsați-i să dea cât mai multe exemple de patriotism, individual, pe perechi și pe grupe. Depășiți cu grijă situațiile de conflict și de război. Ele nu mai sunt actuale. Folosiți însă momentele inundațiilor, ale alunecărilor de teren, precum și pe cele ale activității comune cotidiene, care, prin corelare, are efecte asupra colectivității și care cad sub incidența patriotismului.

Important în această lecție este să se treacă de la declarații la fapte și de la sentimente la acțiuni.

O problemă importantă pe care tema o prilejuește, dincolo de construirea unor definiții și concretizarea patriotismului pentru diferite contexte, este aceea a depășirii patriotismului și trecerea la naționalism sau șovinism. Discuția se va purta din nou pe marginea valorilor cu care noi lucrăm. Într-o societate democratică, asemenea atitudini și comportamente nu au ce căuta. Nu este permis, în nici o situație, ca, în numele unui patriotism prost înțeles, să se practice discriminarea sau violența la adresa minorităților.

În funcție de componența clasei, puteți aduce în discuție diferite exemple de discriminare etnică sau de conflicte între populația majoritară și grupuri etnice minoritare.

Va trebui să aveți grijă să insistați inițial asupra câtorva aspecte:

- regulile discuției (importante pentru că tema va implica reacții afective puternice, și pentru susținătorii minoritarilor, și pentru susținătorii majoritarilor);
- valorile democratice (respectarea demnității, a vieții, a proprietății private etc.; de o parte, și de alta);
- rolul instituțiilor statului;
- acceptarea soluției corecte, bazate pe valorile constituționale ale democrației, chiar dacă acestea sunt altele decât punctele de vedere împărtășite și exprimate de participanții la discuție.

Fiind o temă foarte importantă, acordați-i cât timp este nevoie și organizați jocuri de rol pe cazuri reale sau imagine, până când veți fi siguri că fiecare cursant gândește adecvat.

Simulați un proces (sau mai multe) în care **judcătorul** (rol pe care l-ar putea juca pe rând toți, individual sau pe perechi), **reclamantul** (persoană sau comunitate minoritară/majoritară) și **pârâtul** (cu grijă să nu fie tot persoană, respectiv comunitate minoritară și nici invers) să participe la rezolvarea cazului în baza valorilor democratice. Dreptatea făcută individual, răzbunarea și orice tip de vendetă sunt total interzise.

Dacă nu se obține decât o modificare a discursului (pentru că este sancționat prin notă), lecția (și întregul modul) nu-și atinge scopul.

NOI ȘI *CONSTITUȚIA ROMÂNIEI*

Separarea puterilor în stat

6

Comentarii caricaturali

Un om care pare să se consulte cu cineva înainte de a lua o decizie. De ce ar avea să se consulte cu cineva înainte de a lua o decizie? Sau poate nu are nici o problemă.

Info

Articolul 114 al Constituției României spune că: „Statul se organizează pe baza separării puterilor în stat: legislative, executive și judecătorești – în cadrul demarcatelor competențe.”

De aici rezultăm că sunt trei puteri – legislative, executive și judecătorești – și ele se desfășoară în mod separat și independent.

Discuție

Separarea puterilor în stat este o caracteristică a statelor democratice. În România, separarea puterilor în stat este realizată prin intermediul instituțiilor de stat: Parlamentul, Guvernul și Curtea Constituțională.

20 CĂLĂȘI, C. • GHIȚĂ, C. • GHIȚĂ, C.

Această temă ar putea fi realizată pornind de la formularea unor întrebări legate de puterile în stat. Cursanții ar putea continua lista sugerată de ghid. Dacă ei formulează întrebări și dumneavoastră le notați pe tablă scriind numele celui care a formulat-o în dreptul ei, atunci veți obține un dublu efect:

- toți cursanții vor dori să-și vadă numele pe tablă și motivația va crește;
- fiecare cursant va fi atent pe parcursul lecției să vadă dacă întrebarea sa și-a găsit răspuns.

Anunțați-i că la sfârșitul lecției veți reveni asupra întrebărilor inițiale și nu uitați să o și faceți.

Principiul separării puterilor, deși teoretic și poate mai greu de înțeles, este foarte important pentru funcționarea democratică a unui stat. Întâmplare sau nu, el a fost explicit introdus în textul *Constituției României* abia prin modificările din 2003. Cele trei puteri, legislativă, executivă și judecătorească, sunt prezente în textul *Constituției României* prin numirea autorităților statului. Specific României este faptul că președintele reprezintă putere executivă la fel ca guvernul. Sunt prezente în textul *Constituției* mai mult de trei autorități.

Raporturile dintre președintele României și guvern, prevăzute de Constituție, nu specifică în nici un fel ierarhizarea lor. Nici președintele nu se supune guvernului și nici guvernul nu este subordonat președintelui. Cele două autorități colaborează.

Exercițiile sugerate în Ghidul cursantului urmăresc sensibilizarea cursanților la existența unei legături permanente și ușor de detectat de persoane avizate – cum sunt ei prin parcurgerea lecției – între cele trei puteri. Familiarizați cursanții cu parcurgerea presei. Faceți o micuță colecție de ziare în clasă, pentru că ea vă va folosi și în lecțiile ce urmează.

Pentru început, puteți împărți sarcini cursanților în legătură cu informațiile pe care ar trebui să le strângă pe parcursul unei săptămâni despre activitatea celor trei puteri în stat, urmărind presa locală sau centrală, în funcție de situație. Sugerăm să dați sarcini identice mai multor persoane, pentru a fi siguri că veți avea informații suficiente. Faceți și dumneavoastră o monitorizare a aceluiași publicații pentru a putea completa cu ușurință datele aduse de cursanți.

Dat fiind specificul temei, în această lecție, în mod special, caricatura nu mai este folosită pentru a porni o discuție. Ea ar fi de neînțeles fără cunoașterea principiului separării puterilor. Din această cauză, caricatura se va discuta la sfârșitul lecției și ea poate prilejui o discuție de fixare a cunoștințelor. În general din înțelegerea situațiilor de încălcare a unei reguli rezultă o mai bună înțelegere a înseși normei respective. Ceea ce este pozitiv, reprezentând respectarea ei, este cuprins în enunțul normativ. Dacă cursanții înțeleg și când anume este încălcată regula, putem considera că înțelegerea este deplină.

Discuția despre Casa Poporului poate fi un bun început al lecției referitoare la autoritatea legislativă. Dacă puteți să o vizitați, ar fi foarte bine. Dacă nu, atunci căutați pe internet informații actualizate despre ea. Fotografii sunt foarte importante. Textul oficial de prezentare a Casei Poporului o prezintă ca pe o mare realizare (comparând-o cu piramidele egiptene și cu Pentagonul).

Aș sugera să nu treceți cu vederea sacrificiile umane și materiale care s-au făcut la vremea ridicării ei. Tragediile care au însoțit exproprierea forțată nu ar trebui uitate. Nici faptul că au fost dărâmate biserici pentru că stăteau în calea traseelor pe care centrul civic, ce include Casa Poporului, le presupunea. Întregul popor a făcut sacrificii pentru această construcție numită pe drept cuvânt faraonică (nu numai din cauza dimensiunilor ei ci și din perspectiva felului în care au fost tratați cei care au lucrat la realizarea ei).

Parlamentul României, compus din Senat și Camera Deputaților, își desfășoară activitatea în Casa Poporului. El este unica autoritate legiuitoare a țării. Legile stau la baza tuturor activităților derulate în stat, de către instituții și cetățeni. Activitatea legislativă este, așadar, foarte importantă în funcționarea democratică a statului.

Lecția referitoare la Parlamentul României urmărește să pună cursanții în situația de a ști care sunt momentele-cheie în adoptarea unei legi și de a putea urmări traseul pe care ea îl urmează. Cetățenia participativă nu poate fi dobândită în afara acestei înțelegeri. Legile trebuie respectate, dar traseul lor, felul în care puterea legiuitoare ajunge să adopte acele legi sunt de asemenea relevante pentru activitatea democratică a statului (mai ales în legislatura 2004–2008, în care cele două camere au majorități care s-au dovedit a fi fost mai puțin stabile ca în alți ani, și care a prilejuit măsuri noi, impuse de intenția de schimbare a președinților celor două camere pe durata mandatului lor).

Exercițiul referitor la inițiativa legislativă a clasei aduce mai multe avantaje în formarea deprinderilor civice ale cursanților, și anume:

- Ei trebuie să cunoască regulamentul școlii (prin analogie cu *Constituția României*).
- Trebuie să formuleze regulile fără să încalce regulamentul (prin analogie cu ideea de constituționalitate).
- Se va înțelege că formularea regulilor este importantă. Poate formula legiuitorul ce lege vrea? Se poate uni o majoritate ca să treacă o lege ce servește intereselor ei? Există riscul de a avantaja anumite grupuri prin legile adoptate? Aceste întrebări conduc la ideea că este nevoie să intervină o altă instituție care să împiedice așa ceva. Principiul separării puterilor capătă mai mult sens și lecția își relevă importanța. Curtea Constituțională este instituția care garantează supremația *Constituției* (despre care s-a discutat în primele lecții).

Această lecție este corelată cu toate celelalte care abordează problema puterilor în stat. Pe măsură ce se avansează, temele trebuie corelate și folosite în introducerea firească a celei care urmează.

Puterea judecătorească, una dintre cele trei puteri în stat, asigură îndeplinirea dreptății. Ea nu își leagă activitatea doar de dreptatea procedurală. Se poate reveni în această lecție asupra temei „dreptatea“.

Legile țării sunt valabile pe tot teritoriul ei. Interpretarea lor trebuie să fie unitară. De acest fapt răspunde Înalta Curte de Casație și Justiție. Egalitatea tuturor cetățenilor în fața legii nu poate fi asigurată decât prin interpretarea și aplicarea unitară a lor.

Lecția nu are menirea de a intra în detalii tehnice sau în detalierea terminologiei juridice. Scopul pentru care au fost date în ghid informații despre dreptul penal, cel civil și despre infracțiuni a fost acela de a organiza jocuri de rol și mai ales de a se putea simula diferite tipuri de procese.

Situațiile cuprinse în exerciții sunt numeroase. Ele nu vor putea fi discutate toate. Nici nu a fost acesta rostul lor. Intenția este de a asigura o diversitate suficientă pentru a stârni interesul cursanților. Temele pot fi înlocuite cu oricare altele sugerate de dumneavoastră sau de cursanți.

În derularea activităților propuse ar trebui să avem în atenție câteva aspecte, și anume:

- Construcția cazului va trebui să aparțină grupului de cursanți. Detaliile sunt importante într-un proces. Și dovezile. Ei vor decide contextul în care s-a produs fapta.
- Coruperea funcționarilor statului nu trebuie încurajată. Dacă apar asemenea intenții, opriți-le. Nu se fac simulări și jocuri de rol pe asemenea temă.
- Vegheați permanent la respectarea valorilor democratice. Ele trebuie să primeze în orice condiții. Pornirile de subiectivitate sunt poate firești, dar în actul de judecată intervenția fiecărui „actor“ trebuie să împiedice manifestarea ei.
- Organizați după fiecare prezentare a unui caz o discuție cu clasa. Insistați asupra comportamentelor corecte și asupra încercărilor de aplicare preferențială a legii. Aplicarea corectă a legii nu trebuie să fie influențată de oralitatea avocațească, ci de fapte, dovezi, probe.
- Nu uitați prezumția de nevinovăție. Deseori ea este încălcată în mass-media în goana după senzational. Prejudiciile de imagine sunt foarte greu de reparat.
- Găsiți răgazul de a face o vizită la judecătorie. Va fi cu siguranță mult mai ușor de înțeles lecția (chiar și dacă vor exista dificultăți în a găsi sala de judecată sau de a înțelege ce se întâmplă acolo). Acestea vor fi transformate în motive pentru care trebuie să știm și să exersăm practicarea valorilor democratice. Neștiința ne transformă în victime ale celor rău intenționați.

Autoritatea executivă

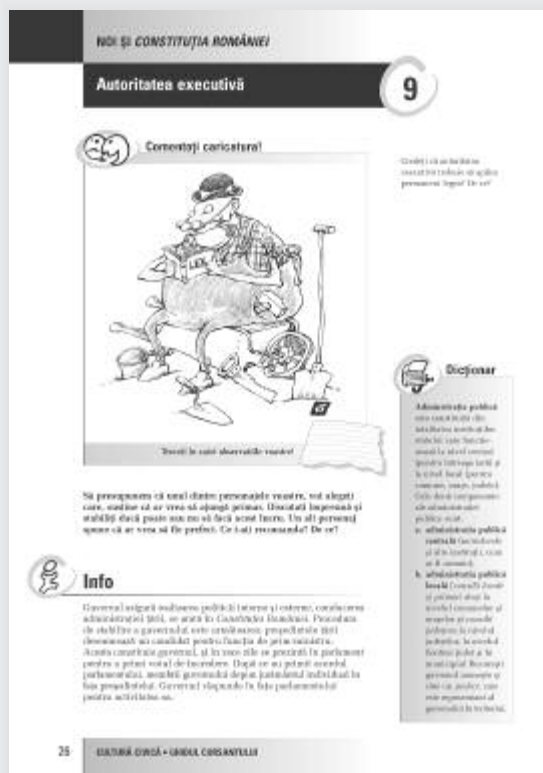
9

Guvernul, aprobat de **parlament**, în fața căruia răspunde pentru activitatea sa, depune jurământul individual în fața **președintelui României**. Este o ocazie de a exersa înțelegerea funcționării puterilor în stat de către cursanți. Procedura de numire a guvernului are menirea de a asigura cea mai bună componență pentru instituția centrală care asigură realizarea politicii interne și externe și conducerea administrației țării.

Lecția debutează cu construirea unei noi situații pentru grupul personajelor clasei. Acest exercițiu va evidenția gradul de înțelegere al problemelor administrației de către cursanți.

Lecția ar trebui să fie, ca toate celelalte, ușor de aplicat. Cursanții ar trebui să cunoască ministerele existente și să spună care este principalul lor domeniu de acțiune.

Instituțiilor centrale li se asociază cele locale. Iată în continuare tabelul completat solicitat la exercițiul 2.

Unitate administrativă	Reprezentanți aleși	Reprezentanți numiți
Orașe și municipii	Primar, Consiliul municipal	Nu are
Comune	Primar, Consiliul comunal	Nu are
București	Primar, Consiliul municipal	Prefectul capitalei
Județe	Primar, Consiliul județean	Prefectul județului

Discuția despre autoritatea executivă ar trebui să meargă către comunitatea locală. Cunoașterea instituțiilor locale și a atribuțiilor lor este foarte importantă. Relaționarea cu aceste instituții ar trebui să fie firească. Exercițiul adresării unei scrisori ar trebui să se facă mai întâi în grup, pentru a ne asigura că au toți cursanții schema generală, și apoi individual sau pe perechi. Adăugați scrisorile scrise autorităților locale (în forma finală, decisă de cursant) la celelate elemente ale portofoliului.

O problemă importantă a lecției o constituie atitudinea față de autoritățile locale și activitatea lor. Fiecare cetățean (ca și instituțiile locale) ar trebui să fie proactiv și nu reactiv. Cu alte cuvinte, instituțiile locale și persoanele trebuie să colaboreze și să aibă inițiative în prevenirea și rezolvarea problemelor locale. Cetățenii nu trebuie să aștepte să vină primăria să rezolve (reparații, curățenie etc.) acolo unde pot face și singuri. Organele locale, la rândul lor, nu trebuie să aștepte plângeri și solicitări de la cetățeni și după aceea să intervină. Exemple concrete sunt cu siguranță multe în fiecare zonă în care se află școlile „**A doua șansă**“. Responsabilitățile cetățenești ale fiecăruia ar trebui cunoscute. Consecințele nerespectării lor ar putea fi discutate în termenii tuturor lecțiilor anterioare.

NOI ȘI *CONSTITUȚIA ROMÂNIEI*

Președintele României **10**

Comentarii caricaturale

Sunt în cart abia răzbit românii

Președintele României este ales de către cetățenii din toată țara pentru o perioadă de cinci ani. El poate fi reales pentru o singură perioadă. Președintele României este ales prin vot direct general și secret la nivel național. El poate avea cetățenia română și poate fi membru al uneia din partidele politice. Atunci când președintele este în funcție, el este responsabil pentru activitatea sa în calitate de reprezentant al statului român.

Info

Președintele României reprezintă statul român. El veghează la respectarea Constituției și la buna funcționare a statului român public. Președintele României este ales pentru o perioadă de cinci ani și poate fi reales pentru o singură perioadă. El poate avea cetățenia română și poate fi membru al uneia din partidele politice. Atunci când președintele este în funcție, el este responsabil pentru activitatea sa în calitate de reprezentant al statului român.

Definiție

Membru - este persoana care este în funcție în cadrul unei organizații sau instituții.

28 **CULTURĂ CIVILĂ • UNUL DIN SUFLETUL ROMÂNIEI**

România este republică. Ea nu este o monarhie. Din această cauză, România are un președinte și nu un rege. Dacă cursanții nu pot formula acest răspuns simplu, ei ar trebui să aibe competența de a formula întrebări despre o temă pe care nu o cunosc. Dacă nu au nici această competență încă, este un nou prilej de a exersa dezvoltarea ei. Încercați, așadar, să formulați împreună întrebări despre temă și evident să răspundeți apoi prin felul în care organizați lecția. Nu uitați să rețineți întrebările la tablă și numele celui/celor care le formulează.

După ce ați asigurat înțelegerea rolului pe care președintele României îl are (puteți folosi informațiile pe care cursanții le au în ghid sau *Constituția României*), ați putea organiza lecția ca un joc de rol intitulat: Alegerea președintelui României.

Acest exercițiu ar putea să se deruleze după următorii pași indicați cursanților, respectiv:

- desemnarea candidaților de către partidele politice sau înscrierea ca independenți;
- derularea campaniei electorale;
- alegerea prin vot;
- depunerea jurământului.

Pentru reușita exercițiului, ar trebui să asigurați realizarea următoarelor aspecte importante:

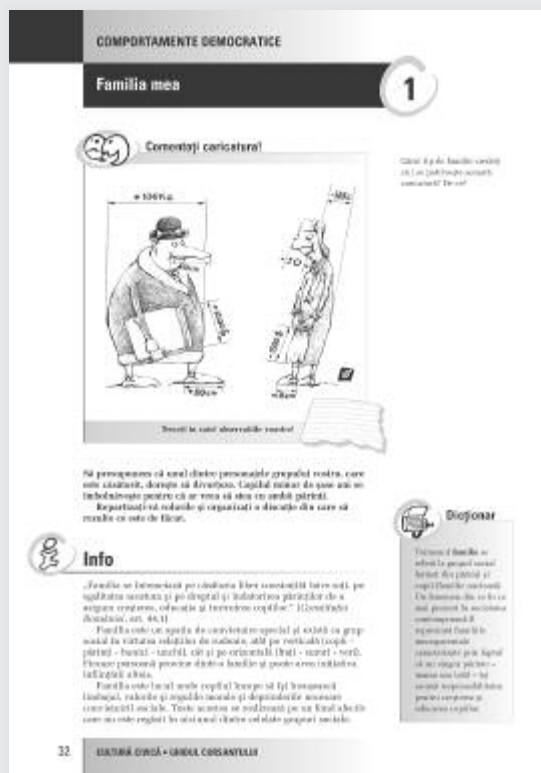
- fiecare grup să stabilească criteriile de selecție pentru candidați și să le și respecte în alegerea persoanei respective;
- dacă este vreun(o) cursant(ă) care vrea să candideze independent, ace(a)sta este liber(ă) să o facă; nu creșteți însă prea mult numărul candidaților.
- organizarea campaniei electorale din clasă înseamnă că fiecare candidat trebuie să susțină un discurs în care să-și prezinte principalele acțiuni pe care le va face ca președinte; aveți grijă să nu facă promisiuni care nu țin de atribuțiile prezidențiale;
- în exercitarea propriu-zisă a votului, sugerați „electoratului“ să voteze în funcție de prestația fiecărui candidat; președintele se alege la 5 ani, în timp ce alegerile generale și locale se organizează la 4 ani. Aceasta înseamnă că s-ar putea ca la un moment dat președintele să fi fost susținut de o putere politică ce nu a câștigat ulterior alegerile;
- candidatul ales va depune jurământul în fața parlamentului (a clasei). Organizați o discuție între „ales“ și clasă, pentru a sesiza tendința de a te simți altfel (justificat oare?) după ce ai câștigat niște alegeri (chiar și în clasă).

Ca și în cazul celorlalte autorități, insistați asupra atitudinii cetățeanului față de președintele țării. Rolul activ al cetățeniei democratice nu trebuie uitat nici aici. Acțiunea democratică individuală și în cadrul comunității sprijină acțiunile președintelui de respectare a *Constituției* și a bunei funcționări a autorităților publice.

Problematica familiei, ca, de fapt, întreaga problematică a acestui capitol, prilejuiește o aplicare a tuturor temelor discutate până în prezent. Familia este un spațiu al intimității, dar ea are în mod evident și o importantă dimensiune social-politică. Viața de familie se întemeiază și se derulează în baza unor legi. Creșterea și educarea copiilor se realizează cu sprijinul unor instituții specializate ale statului. În ultimă instanță, ceea ce este bine sau rău, indicat sau de ocolit în viața de familie reprezintă valori și norme sociale, unele dintre ele concretizate în norme politice.

Familia contemporană are particularitățile ei și este important să imprimăm discuțiilor despre această problemă un caracter actual. Lecția ar trebui să urmărească în principal următoarele aspecte:

- a. Tipologia familiei s-a îmbogățit. Până nu de mult ceea ce nu semăna cu „modelul“, era blamat. Familiile care nu erau constituite din mamă, tată și copii erau considerate incomplete și ascundeau „o vină“ (vina de a nu putea avea copii, de a nu fi știut să te înțelegi cu partenerul, de a nu fi fost de acord cu violența domestică a soțului, pe care mulți o considerau firească). În momentul de față, această mentalitate tinde să fie depășită. Familiile monoparentale în care există un singur părinte (de regulă mama) și unul sau mai mulți copii (rezultați sau nu dintr-o căsătorie anterioară) sunt destul de răspândite. Mama singură cu un copil nu mai este privită (sau așa ar trebui) ca fiind o persoană „de la marginea“ societății. Copilul poate fi rezultatul deciziei personale de a trăi în acest fel, și această decizie trebuie respectată. Valorile democratice despre care s-a discutat până acum trebuie să funcționeze, și drepturile copilului (care nu își alege familia în care să se nască) și ale persoanelor mature de a-și trăi viața în demnitate trebuie respectate.
- b. Al doilea aspect important al lecției este legat de cunoașterea prevederilor legale în domeniu. Jocul de rol este recomandat și aici. Organizați cel puțin o căsătorie. Distribuiți roluri. Faceți regulile să funcționeze. Ca și în alte cazuri, discutați și situațiile de încălcare a legii când viciul este unul ascuns. Presupuneți că Serviciul de Stare Civilă oficiază două căsătorii pe care cele două grupe le pregătesc. Derulați acțiunile și rezervați timp în final pentru discutarea cazurilor prezentate de cursanți.
- c. Un aspect care va însoți orice activitate derulată în legătură cu tematica familiei este aceea a violenței domestice. Manifestată în principal împotriva femeilor și a copiilor, violența în familie beneficiază în prezent de legislație specială, care incriminează săvârșirea oricăror acte cu intenția de a produce suferințe fizice sau psihice. Ministerul de Interne, Ministerul Justiției, Ministerul Public, Ministerul Sănătății și al Familiei și Institutul de Medicină Legală, precum și alte organisme guvernamentale, au atribuții în combaterea violenței în familie, prin structurile lor teritoriale. Identificați-le, cereți informații despre localitatea dumneavoastră, vizitați-i, invitați-i la școală.

Comunitatea locală, constituită din totalitatea instituțiilor statului și ale societății civile și relațiile dintre ele și dintre ele și cetățeni, are de fiecare dată un anumit conținut concret în funcție de localitatea în care trăim. Comunitatea locală ne influențează viața (în bine sau în rău) prin felul în care își face simțită prezența în comunitate.

Cursanții ar trebui să identifice, într-o primă fază, instituțiile din care comunitatea locală este constituită. Numiți, așadar, împreună instituțiile. Stabiliți împreună cu ce anume se ocupă fiecare. Faceți și o listă de telefoane utile (salvare, pompieri, poliție etc.). Identificați și organizațiile nonguvernamentale care există în localitate. Dacă nu există, discutați și această situație, stabilind împreună ce ONG-uri ar putea fi create și de ce nu sunt.

Discuția despre comunitatea locală ar trebui să urmărească, în principal, următoarele aspecte:

- a. Implicarea personală, ca cetățeni, este foarte importantă. Comunitatea locală ne presupune pe fiecare dintre noi. Lipsa de implicare individuală împiedică buna funcționare a celorlalte instituții. Această implicare se învață. Ea se poate exercita în școală prin formularea unui punct de vedere în legătură cu fiecare problemă locală (poluarea, sănătatea, educația, curățenia, câinii vagabonzi etc.). Comunicarea punctului de vedere este de asemenea importantă. Exersați constant scrierea unei scrisori și asigurați: claritatea expunerii problemei, formularea soluției propuse, precizarea datelor de identificare a autorului scrisorii.
- b. Aspectele etice corelate implicării în viața comunitară sunt foarte importante. Exercițiile sugerează acest lucru. Contextualizarea și respectarea valorilor democratice sunt condiții ale discutării cazurilor date. Spre exemplu, a oferi calculatoare școlii în care învață propriii copii nu încalcă nici o regulă. Problema ar putea fi dacă acest act se prezintă comunității ca fiind altceva. Prezența în școală a comitetului de părinți ca reprezentant al societății civile nu reprezintă nici acesta o problemă în sine. Greșelile apar atunci când el nu acționează conform statutului și devine doar un paravan al acțiunilor școlii.
- c. Jocul de rol pe care lecția vi-l prilejuieste este legat de exersarea asumării de responsabilități. Împărțiți rolurile (primăria, școala, un ONG care apără drepturile omului, redacția unui ziar, biserica etc.) și lăsați cursanții câteva minute să-și stabilească obiectul activității și felul în care acționează de obicei. Moderati apoi simularea situațiilor sugerate, pe rând, solicitând fiecărei instituții să acționeze când crede că este cazul în felul în care ea decide. Nu uitați să adăugați pe lista cazurilor de rezolvat situații reale din comunitatea dumneavoastră. Stabiliți în economia lecției un timp de discutare a intervențiilor. S-ar putea ca acest exercițiu să-i pregătească pentru situațiile reale existente sau viitoare.

Opinia publică

3

Termenul de „opinie publică“ este des folosit fără ca majoritatea celor care îl utilizează să îl poată defini cu precizie. Acest lucru se datorează și caracterului relativ vag al lui.

De aceea, discutarea în clasă a problemelor legate de opinia publică ar trebui să se bazeze pe definiții ostensive sau contextuale. Dacă se va reuși identificarea situațiilor în care opinia publică se exprimă, va fi suficient pentru cursul de **Cultură civică**.

Situația pe care cursanții trebuie să o construiască pentru personajele lor, ultima dintre cele pe care ghidul le conține, le prilejuiește exprimarea propriilor poziții. Ajutați-i să-și aleagă pozițiile în funcție de preferințe și păreri personale. Opinia publică nu contează sau contează în funcție de mai mulți factori. Exercițiul contextualizării ar trebui să îi ajute. Factorii ar putea fi: tipul de comunitate; specificul cetățenilor, credința, educația lor; modul în care autoritățile lucrează; gradul de dezvoltare a societății civile; existența corupției etc.

Lección ar trebui să prilejuiască nu numai înțelegerea importanței opiniei publice, ci și exersarea instrumentelor de determinare a poziției ei. Opinia publică poate fi aflată prin realizarea unor sondaje. Pregătiți împreună câteva întrebări și apoi pregătiți „confruntarea“ cu opinia publică, pentru a afla păreri, aprecieri, preferințe, opțiuni. Dacă aveți producători în zonă, intrați în legătură cu ei și testați gusturile segmentului de public reprezentat de cursanții școlii în legătură cu produsul respectiv. Veți avea astfel avantajul motivării deosebite prin sentimentul utilității și valorii muncii prestate. Veți avea însă și avantajul de a dovedi că instrumentele de cunoaștere a opiniei publice sunt utile și că această activitate este foarte importantă.

Urmăriți, de exemplu, împreună cu cursanții reclamele pentru ciocolată ale unor posturi de televiziune (rețineți care anume și perioada) pentru o săptămână. Notați ce reclame pentru ciocolată sunt difuzate și cui se adresează. Puteți grupa cursanții în echipe de câte trei.

Construiți apoi un mic chestionar care să fie aplicat printre cursanții școlii și personalul administrativ. Întrebați, de exemplu, ce anume preferă dintre mărcile ale căror reclame le-ați urmărit. Folosiți schema de chestionar dată, pe care să o definiți în funcție de opțiuni.

Ajutați cursanții să aplice chestionarul unui număr cât mai mare și cât mai variat de persoane

din școală. Prelucrați răspunsurile împreună și construiți un comentariu, interpretând datele culese. Ajutați-i să coreleze profesia (respectiv clasa), sexul, vârsta cu opiniile formulate. Îndemnați-i să calculeze și procente. Încurajați-i să analizeze dacă argumentele date de subiecți sunt argumente din reclamele difuzate. Organizați o prezentare „publică“ a rezultatelor.

Chestionar de opinie

Vă rugăm să răspundeți sincer la următoarele întrebări:

1. Care este marca de ciocolată pe care o preferați?

.....

2. Formulați un argument pentru alegerea dumneavoastră.

.....

Încercuiți intervalul de vârstă și sexul corespunzătoare

Vârstă

12-14 ani

15-20ani

21-35 ani

peste 36

Sex

F

M

Cursul de **Cultură civică** nu se poate încheia fără să vă asigurați că cursanții au răsfoit și au citit *Constituția României*. Capitolul II, *Drepturile și libertățile fundamentale*, este obligatoriu pentru reușita dezvoltării competențelor civice dorite.

Leția finală propusă de Ghidul cursantului prilejuiește reflecția individuală asupra felului în care cetățenia democratică a fost sau nu dezvoltată. După exercițiul testării opiniei publice în lecția precedentă, cursanții pot face exercițiul autoevaluării propriului comportament cetățenesc. Putem presupune că va fi un exercițiu sincer. Organizați discutarea răspunsurilor și lăsați să evalueze ei cât de sinceri au fost colegii lor. Nu putem presupune că vor avea 40 de puncte. Acest scor ar fi greu de atins de oricine. Dar nici 10-15 puncte. 25-30 de puncte ar fi o valoare mulțumitoare.

Acest exercițiu ar putea evalua și reușita cursului în formarea ca cetățeni a cursanților. Evaluarea nu este făcută cu gândul la notare, și de aceea presupunem că ea va fi aproape de realitate.

Să presupunem însă că valorile vor fi scăzute. În acest caz sugerăm o analiză a motivelor pentru care s-a obținut rezultatul acesta. Cauzele ar putea fi grupate în două categorii:

- Cursanții nu au înțeles conceptele cu care am lucrat și nu știu să se comporte democratic. În acest caz, trebuie văzut unde este punctul slab și folosite orele de extindere pentru a înțelege. Sugerăm o planificare riguroasă a temelor de revenire și întărire. Exercițiile acestor ore ar trebui să fie foarte simple, dar fără să se renunțe la participarea individuală. Nu transformați aceste ore la decizia școlii în sesiuni de memorare asistată a informației minimale. Aceasta nu va duce la dezvoltarea competențelor civice.
- O altă cauză a rezultatelor nesatisfăcătoare obținute prin autoevaluarea manifestării cetățeniei ar putea veni dinspre comunitatea locală. Poate că nu sunt condiții de manifestare a cetățeniei democratice. Poate că relațiile din clasă și din școală sunt excesiv de autoritare, puternic ierarhizate, iar democrația școlară prea firavă. Poate că instituțiile locale au probleme în funcționarea lor democratică. Este cazul să exersați relaționarea cu aceste instituții. Folosirea orelor la decizia școlii ar putea fi făcută în acest caz pentru cunoașterea și implicarea în problemele locale. Alegeți-le pe cele în care rolul lor ar putea fi vizibil. Atenție însă la respectarea valorilor democrației asupra cărora s-a insistat frecvent. Nu alegeți, de exemplu, problema comunitară a curățeniei, pe care să o rezolvați punând cursanții să facă curat. Aceasta nu este o modalitate adecvată de implicare cetățenească. Dacă veți intra însă în legătură cu autoritățile locale și veți organiza o acțiune comună în care să participe cetățenii din zonă și instituțiile locale, atunci spiritul civic mai are o șansă de existență democratică.

În cazul fericit în care autoevaluarea are rezultate bune, folosiți timpul la decizia școlii pentru a le întări deprinderile participative. Vizitați instituții, invitați persoane resursă, încurajați implicarea lor în proiecte locale. Nu uitați că nu lipsa experienței civice și a interesului pentru social i-a adus în proiect. Poate dimpotrivă.

